

Ewa IR, Monika JANISZEWSKA

*Szkoła Podstawowa nr 58 im. T. Kościuszki
Kraków*

Hierarchia wartości nauczycieli przedszkoli miasta Krakowa

Abstract: Hierarchy of Values of Preschool Teachers in Cracow

The aim of this study was to show a structure of values of preschool teachers working in Cracow. The research included 27 female preschool teachers, aged 31–57. To collect data the Rokeach Questionnaire was used. The *W* Kandell test show that the structure of hierarchy of values of teachers was similar. Among terminal values “family security” was at the first position, and “salvation” was at the last one. Among the instrumental values “loving” was at the top, and “obedient” was the last.

Key words: structure of values, preschool teachers, hierarchy of values

Słowa kluczowe: struktura wartości, nauczyciele przedszkolni, hierarchia wartości

Wstęp

Wartości pełnią bardzo ważną funkcję w życiu każdego człowieka. Decydują o jego postępowaniu i — co najważniejsze — mają ogromny wpływ na funkcjonowanie jednostki w społeczeństwie. Wskazuje się również na ich znaczenie dla zdrowia psychicznego (Bronowski, 2001, s. 499).

Jednym z najważniejszych teoretyków wartości był Milton Rokeach, związany z Uniwersytetem Stanu Michigan. Za wartość uznał on „trwałe przekonanie, że dany sposób postępowania lub ostateczny cel życia jest jednostkowo i społecznie bardziej atrakcyjny niż inne sposoby zachowania się i inne cele życiowe” (cyt. za: Lachowski, 2012, s. 21). Wartości odnoszą się do tego, co jest pożądane, są silnie związane z osobowością i tworzą trwałą hierarchiczny system (Ciecuch, 2012, s. 28). Wymaga to postawienia kilku „pytań odnośnie do współczesnej szkoły [...] pytań o człowieka XXI wieku, o jego potrzeby i o kierunki rozwoju jego osobowości” (Muchacki, 2014, s.?).

Rokeach uważał, że katalog wartości, którymi kieruje się człowiek, nie jest bardzo rozbudowany. Ludzi różni nie zestaw wartości, ale ich hierarchia. Badacz zdecydował się więc na stworzenie własnego katalogu wartości, umożliwiające ocenę różnic zachodzących między jednostkami. Na podstawie literatury stworzył listę wartości, do której dodał pozycje podane przez studentów psychologii i pojawiające się w wywiadach z Amerykanami. Na koniec uzupełnił listę wartościami, które sam uznał za ważne. Następnie wyeliminował wartości synonimiczne, zbyt szczegółowe i skorelowane z innymi. W ten sposób powstał katalog 18 wartości ostatecznych. Tę samą procedurę zastosował przy tworzeniu spisu wartości instrumentalnych (Cieciuch, 2012, s. 29–30). Wartości ostateczne dotyczą najważniejszych celów życia człowieka, wartości instrumentalne natomiast odnoszą się do ogólnych sposobów postępowania. Te ostatnie — w formie przymiotników — mogą być oceniane jako cechy lub zachowania (Brzozowski, 2002, s. 28).

Hierarchia wartości jest szczególnie ważna w przypadku nauczycieli i wychowawców, którzy je przekazują. Obraz wychowawcy, jego postępowanie i wyznawane wartości mają duże znaczenie dla wychowanków. Wychowawca powinien być moralnym autorytetem i nauczycielem wartości ważnych w życiu społecznym, musi też przyjąć odpowiednią postawę, która będzie spójna z przekazywanymi treściami (Welskop, 2013, s. 261–264).

A. Szkolak dodaje:

[...] zawód nauczyciela to profesja, gdzie z natury człowiek powinien stać się autorytetem poprzez swoją postawę, wiedzę, doświadczenie, a przede wszystkim bycie sobą. Wymaga i ma prawo wymagać. Poza tym autorytet pedagogiczny winien być postrzegany nie tylko jako cecha, ale wynik pełnienia przez nauczyciela danej funkcji społecznej (Szkolak, 2011, s. 266).

M. Grochowalska podkreśla, że:

[...] istotnym elementem przygotowania zawodowego nauczycieli jest wiedza o istocie, złożoności i dynamice dziecięcego rozwoju, o metodach, strategiach pracy dotyczących uczenia się oraz umiejętnościach, które pozwolą wspierać dziecko w rozwoju (Grochowalska, 2013, s. 44).

Przedstawione powyżej przykładowe kierunki krytycznej analizy wybranych elementów edukacji uwrażliwiają nauczyciela uczestniczącego w zmianie na konieczność myślenia o edukacji z perspektywy korzyści (wartości), jakie odnoszą dzieci (Grochowalska, 2013, s. 45).

Kształtowanie systemu wartości młodego człowieka zaczyna się od najmłodszych lat, dlatego ważne jest, aby nauczyciele w przedszkolu również nastawieni byli na realizację tego procesu. Ich rola wychowawców-autorytetów w kształtowaniu postaw i systemu wartości dzieci jest niezwykle istotna.

Materiał i metoda

Celem badań było przedstawienie hierarchii wartości nauczycieli przedszkolnych Krakowa. Badaniami objęto 27 nauczycielek w wieku 31–57 lat, pracujących w siedmiu przedszkolach na terenie tego miasta. Materiał badawczy zebrano przy użyciu kwestionariusza wartości Rokeacha w adaptacji polskiej A. Jaworskiej, A. Matczak, J. Bitner (Jaworska, Matczak, Bitner, 2011). Kwestionariusz składa się z dwóch części; pierwszą stanowi lista 18 wartości ostatecznych, ułożonych alfabetycznie, a drugą — spis 18 wartości instrumentalnych. Zadanie badanych polega na dopisaniu wartościom rang od 1 do 18, gdzie 1 oznacza wartość najważniejszą, a 18 — najmniej ważną.

Zebrane wyniki poddano analizie statystycznej za pomocą programu PQStat. Siłę związku pomiędzy hierarchią wartości poszczególnych badanych zmierzono przy zastosowaniu współczynnika W Kendalla. W porównaniu wyników grup wiekowych (trzydziestolatki, czterdziestolatki, pięćdziesięciolatki) wykorzystano, gdy rozkład był normalny (test Kołmogorova–Smirnova z poprawką Lillieforsa), jednoczynnikowy test ANOVA i test post hoc Fishera, jeśli zaś rozkład nie wykazywał cech normalności, użyto testu ANOVA Kruskala–Wallisa i test post hoc Dunna.

Wyniki i ich omówienie

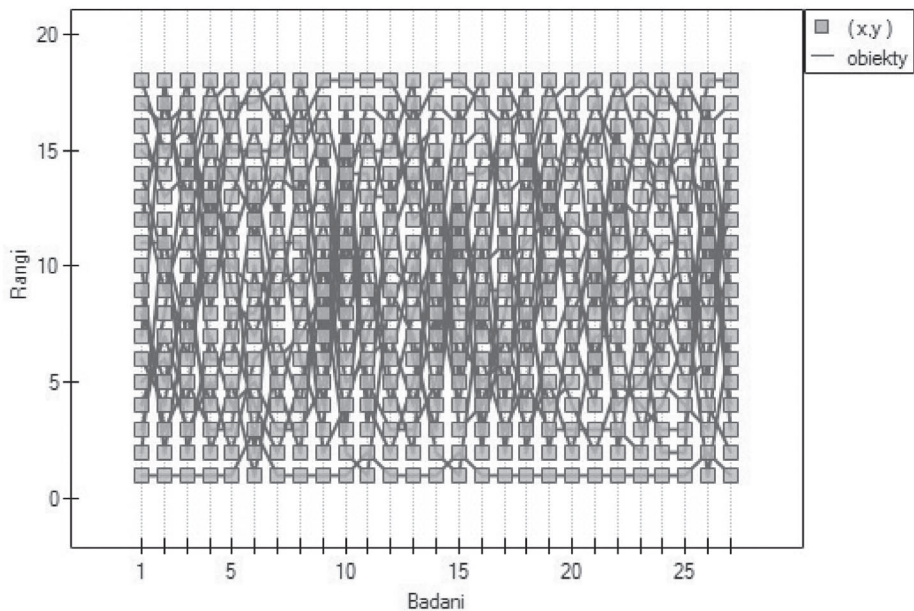
Na wykresie 1 przedstawiono wyniki zgodności hierarchii wartości ostatecznych. Im częściej linie się przecinają, tym mniejsza jest zgodność hierarchii wartości.

Biorąc pod uwagę wyniki testu istotności Kendalla, można stwierdzić, że badani byli zgodni co do oceny poszczególnych wartości ostatecznych ($p < 0,01$). Siła tej zgodności nie była jednak wysoka; współczynnik W Kendalla wynosił 0,598, a współczynnik korelacji monotonicznej Spearmana — 0,583.

W tabeli 1 zaprezentowano hierarchię wartości badanych wychowawczyń.

Za najważniejszą wartość nauczycielki przedszkoli uznały bezpieczeństwo rodziny. Duże znaczenie miały dla nich również takie wartości, jak: „wolność”, „dojrzała miłość” oraz „mądrość”. Najniżej oceniona została wartość „zbawienie”. Niskie wyniki uzyskały także takie wartości, jak: „świat piękna”, „życie pełne wrażeń”, „przyjemność” i „pokój na świecie”. Analizując tę hierarchię wartości, można stwierdzić, że badane wyżej ceniły sobie te, które dotyczyły bliskich relacji społecznych (rodzina, przyjaciele) i samorealizacji.

W tabeli 2 przedstawiono hierarchię wartości badanych z uwzględnieniem wieku.

Wykres 1. Zgodność hierarchii wartości ostatecznych

Tabela 1. Wartości ostateczne

Wartość	X	SD	Maksimum	Minimum
Bezpieczeństwo narodowe	7,48	4,14	2	15
Bezpieczeństwo rodziny	1,18	0,48	1	3
Dojrzała miłość	5,67	3,23	1	10
Dostatnie życie	9,78	4,79	2	18
Mądrość	5,59	2,1	2	10
Poczucie dokonania	10,56	3,25	6	15
Poczucie własnej godności	7,41	4,94	2	17
Pokój na świecie	13,48	3,32	6	18
Prawdziwa przyjaźń	7,18	3,78	2	14
Przyjemność	13,96	3,27	8	18
Równowaga wewnętrzna	9,67	3,47	5	16
Równość	12,52	3,51	4	17
Szczęście	6,11	3,28	2	14
Świat piękna	15,33	2,48	10	18
Uznanie społeczne	9,18	2,86	4	14
Wolność	5,33	3,52	2	12
Zbawienie	16,1	2,29	11	18
Życie pełnie wrażeń	14,48	2,93	7	18

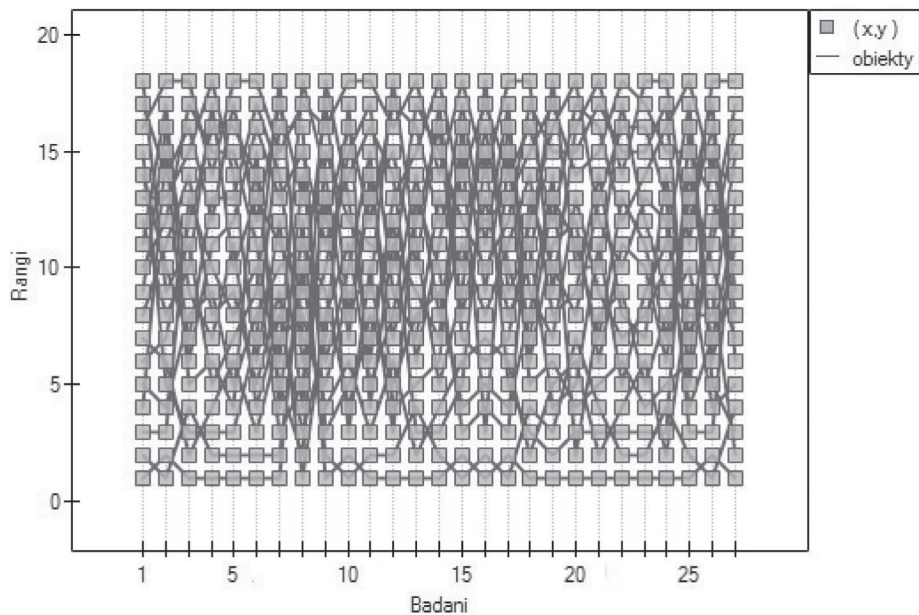
Tabela 2. Wartości ostateczne według wieku badanych

Wartość	Trzydziesto- latki	Czterdziesto- latki	Pięćdziesię- ciolatki	Poziom istotności <i>p</i>
Bezpieczeństwo narodowe	8,5	7,89	5,63	0,309
Bezpieczeństwo rodziny	1,2	1,33	1	0,378
Dojrzała miłość	6	4	7,16	0,167
Dostatnie życie	12,8	5,22	11,13	<0,01*
Mądrość	6,1	5,78	4,75	0,394
Poczucie dokonania	9,8	11,4	10,5	0,563
Poczucie własnej godności	9,9	7,44	4,25	0,048*
Pokój na świecie	13	13,89	13,63	0,846
Prawdziwa przyjaźń	4,9	7,78	9,37	0,032*
Przyjemność	12,5	13,67	16,12	0,057
Równowaga wewnętrzna	9	11,56	8,37	0,243
Równość	10,2	14,22	13,5	0,125
Szczęście	5,4	8,33	4,5	0,031*
Świat piękna	14,4	14,67	17,25	0,018*
Uznanie społeczne	9,4	8,78	9,37	0,598
Wolność	7,6	4,78	3,12	0,074
Zbawienie	16,3	15,78	16,12	0,848
Życie pełnie wrażeń	13,9	14,44	15,25	0,237

* istotność statystyczna

Współczynnik *W* Kendalla wykazał, że badane nauczycielki zasadniczo były zgodne co do oceny poszczególnych wartości ostatecznych. Dokładniejsza analiza dowiodła, że różnice istotne statystycznie pojawiły się w przypadku pięciu wartości: dostatniego życia, poczucia własnej godności, prawdziwej przyjaźni, szczęścia oraz świata piękna. Dostatnie życie bardziej ceniły sobie czterdziestolatki niż trzydziestolatki i pięćdziesięciolatki. Wraz z wiekiem zwiększała się ranga poczucia własnej godności, zmniejszała się z kolei wysoka ocena prawdziwej przyjaźni oraz świata piękna. Szczęście niżej było oceniane przez czterdziestolatki niż przez kobiety z pozostałych grup wiekowych.

Wykres 2 pokazuje, że badane wychowawczynie były mniej zgodne co do oceny wartości instrumentalnych niż w przypadku wartości ostatecznych (większe zagęszczenie przecięć). Wartości współczynników *W* Kendalla oraz korelacji monotonicznej Spearmana były również niższe i wyniosły odpowiednio: 0,549 oraz 0,532. Niemniej wartość $p < 0,01$ wskazuje, że siła związku zgodności ocen była istotna pod względem statystycznym.

Wykres 2. Zgodność hierarchii wartości instrumentalnych

Tabela 3. Wartości instrumentalne

Wartość	X	SD	Maksimum	Minimum
Ambitny	9,74	3,86	3	17
Czysty	11,7	3,8	6	17
Intelektualista	14,7	2,05	12	18
Kochający	1,59	2,12	1	12
Logiczny	11,7	3,36	8	18
Niezależny	9,52	3,39	1	16
Obdarzony wyobraźnią	13,52	3,62	4	18
Odpowiedzialny	2,78	1,99	1	10
Odważny	8,33	4,68	3	16
Opanowany	7,78	4,48	3	15
O szerokich horyzontach	11,15	3,34	6	17
Pogodny	7	2,77	2	14
Pomocny	6,3	4,94	2	16
Posłuszny	16,37	2,39	9	18
Uczciwy	4,96	2,21	2	9
Uprzejmy	9,89	4,44	4	18
Uzdolniony	12,81	4	2	17
Wybaczący	11,15	4,19	4	18

Tabela 4. Wartości instrumentalne według wieku badanych

Wartość	Trzydziesto- latki	Czterdziesto- latki	Pięćdziesię- ciolatki	Poziom istotności <i>p</i>
Ambitny	12,2	6,67	10,12	0,012*
Czysty	12,2	10,89	12	0,744
Intelektualista	14,4	13,22	16,75	< 0,01*
Kochający	1,5	2,22	1	0,043*
Logiczny	10,4	13,44	11,37	0,089
Niezależny	11,3	8,78	8,12	0,099
Obdarzony wyobraźnią	14,6	12,11	13,75	0,687
Odpowiedzialny	2,1	3,67	2,62	0,1
Odważny	8,3	10,44	6	0,512
Opanowany	9,7	8,89	4,12	0,01*
O szerokich horyzontach	9,9	11,11	12,75	0,149
Pogodny	6,2	8,89	5,87	0,071
Pomocny	4	5,22	10,37	0,173
Posłuszny	17,4	16	15,5	0,109
Uczciwy	4,7	3,67	6,75	0,08*
Uprzejmy	8,5	8	13,75	0,108
Uzdolniony	14,1	13,33	10,62	0,099
Wybaczący	9,5	14,44	9,5	0,017*

* istotność statystyczna

Badane wychowawczynie najwyższą rangę przypisały wartościom „kochający” i „odpowiedzialny”, najniższą zaś — wartościom „posłuszny” i „intelektualista”. W ogóle ankietowane niżej oceniały wartości odnoszące się do kompetencji, gdyż niskie pozycje zajęły: „obdarzony wyobraźnią”, „intelektualista”, „o szerokich horyzontach”. Wyżej oceniane były te wartości, które dotyczyły relacji w życiu społecznym, np.: „kochający”, „odpowiedzialny”, „uczciwy”, „pomocny”.

W tabeli 4 przedstawiono ocenę wartości instrumentalnych z uwzględnieniem wieku ankietowanych.

W przypisywaniu rang poszczególnym wartościom wiek badanych nie odgrywał znacznej roli. Istotnie statystycznie różnice dotyczyły oceny wyłącznie sześciu wartości: „ambitny”, „intelektualista”, „kochający”, „opanowany”, „uczciwy” oraz „wybaczący”. Jeśli chodzi o wartość „ambitny”, to test post hoc wykazał, że różnica w ocenie dotyczyła wyłącznie trzydziesto- i czterdziestolatek (te ostatnie oceniały tę wartość wyżej). Wartość „intelektualista” była najwyżej oceniana przez czterdziestolatki, a najniżej przez pięćdziesięciolatki. Starsze ankietowane wyżej oceniały wartość „opanowany”, niżej zaś „uczciwy”. Wartość „wybaczący” była wyżej oceniana przez czterdziestolatki.

Wnioski

— Hierarchia wartości wychowawczyń przedszkoli miasta Krakowa była bardzo podobna ($p < 0,01$).

— Nauczycielki bardziej ceniły wartości odnoszące się do samorealizacji i bliskich relacji społecznych.

— Wiek można uznać za jeden z czynników determinujących ocenę poszczególnych wartości (różnica istotna statystycznie w przypadku oceny 11 wartości).

Bibliografia

- Bronowski, P. (2001). *Hierarchia wartości u członków wspólnoty anonimowych alkoholików*. „Alkoholizm i Narkomania”, nr 4, s. 499–509.
- Brzozowski, P. (2002). *Uniwersalność struktury wartości: Koncepcja Shaloma H. Schwartza*. „Roczniki Psychologiczne”, 5, s. 27–52.
- Cieciuch, J. (2013). *Kształtowanie się systemu wartości. Od dzieciństwa do wczesnej dorosłości*. [Stare Kościeliska]: Liberi Libri.
- Grochowalska, M. (2013). *Formalizm praktyki pedagogicznej w kontekście pytań o zmiany w edukacji przedszkolnej*. „Pedagogika Przedszkolna i Wczesnoszkolna”, nr 1, s. 37–48.
- Jaworska, A., Matczak, A., Bitner, J. (2011). *Skala wartości Rokeacha RVS. Polska Normalizacja*. Warszawa: Pracownia Testów Psychologicznych Polskiego Towarzystwa Psychologicznego.
- Lachowski, S. (2012). *Droga ważniejsza niż cel [Wartości w życiu i biznesie]*. Warszawa: Studio Emka.
- Muchacki, M. (2014). *Cywilizacja informatyczna i Internet. Konteksty współczesnego konsumenta TI*. Kraków 2014: Oficyna Wydawnicza Impuls.
- Szokolak, A. (2011). *Przesłanie nauczycielskiego autorytetu*. W: I. Adamek, Z. Zbróg (red.), *Wczesna edukacja dziecka wobec wyzwań współczesności*. Kraków: Wyd. Libron — F. Lohner, s. 259–273.
- Welskop, W. (2013). *Relatywizm wartości nauczyciela a kształtowanie tożsamości uczniów*. W: J. Bartoszewski, J. Swędrak, E. Struzik (red.), *Wychowanie: czy może „obejść się” bez duchowości?*. Kraków–Sieradz: Wyższa Szkoła Humanistyczno-Ekonomiczna w Sieradzu, s. 255–267.